

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2010

MEMORANTAMO

MADUO: 80

Memorantamo o, o na le ditsebe di le 24.

KAROLO YA A: POKO**MABOKO A SETSWANA – MK Mothoagae****POTSO 1 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

BOTSOFE – LD Raditladi

- Mo pokong ya sonete mmoki o tshwanetse go tlhagisa kgankgolo e e mo amileng, mme a kgone go e atlhola kgotsa go e rarabolola mo meleng e lesomenne ..
- Mofuta o wa poko o na le thulaganyo e e kgaoganyang leboko ka dikarolo di le pedi tse di totobetseng.
- Mela e robedi ya ntlha e tlhagisa thadiso ya kgankgolo ya leboko.
- Mo meleng e merataro ya bofelo mathata a a tlhagisitsweng mo kgankgolong ya melarobedi e a rarabololwa. Kgotsa fa go ne go le sengwe se se neng se umakiwa ka kakaretso mo melarobeding se sobokanngwa mo melathatarong.
- Mo meleng e e robedi ya ntlha ya leboko, mmoki o senola batsofe ba tlhalosa tsa botshelo jwa bona fa ba sa ntse ba na le maragogo/ tse ba neng ba di dira e sa ntse e le bašwa.
- Ba kaya fa e ne e le balekane le morwa wa ga kgosikgolo, mme gajaana malatsi a bona a setse a kgabagantse.
- Mo sebakeng se, ba itepatepanya le boleng jwa madi jo bo laolwang ke ikonomi ya naga ka ntlha ya go fokotsega le dingwaga fa di ntse di tlhatloga ka ntlha ya leruo.
- Batsofe ba kaya fa ba kile ba ne ba le mafololo ba tswa letsholo fa ntwana e ne e bolotse mme ka ntlha ya bogatlamelamasisi jwa bona ba ne ba bona thoriso fa ba fentse ntwana.
- Mo meleng e merataro ya bofelo, batsofe ba tlhagisa maemo le maikutlo a ba iphitlhelang ba le mo go ona ka ntlha ya batsofe.
- Ga ba sa tlhole ba kgona go itirela sepe.
- Mo mosong fa ba tsoga, ba a itela.
- Ba tshwanelwa ke go ikokotlela ka ntlha ya go tshwenngwa ke mangole. Sengwe le sengwe se fetogile go akarediwa le yona tshobotsi gonne meriri e e kileng ya bo e le mentsho jaanong e mesweu e tshwana le mašwi.

[10]**KGOTSA**

POTSO 2 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**SEMAKALENG A MONYAISE – JSS Shole**

- 2.1 Ke go tlotlomatsa Semakaleng - a - Monyaise ka mokgwa o a itseng go dirisa puo ka gona/ go supa gore puo ya gagwe e ungwile go le kana kang, gonne ka dinako dingwe o ka ithaya wa re o mo tshwere/tlhalogantse ntekwane go sa nna jalo. (2)
- 2.2 O dirisa mafoko ka tshomarelo le botswerere. (2)
- 2.3 Neeletsano
Go golaganya mela e mebedi ntle le go dirisa lekopanyi. (2)
- 2.4 Monyaise o tshameka ka puo, o dirisa dipapiso. O rata go dira e kete botshelo ke mantlwane ka puo e a e dirisang/Mo go ena se batho ba se buang o se fetola go nna diane tse di rutang batho/Mathata le masetlapelo a batho ba ba ratanang o di dira gore e nne selo se se bonolo se se itumedisang, mme boitumelo jona o bo fetola go nna selelo, a sotle ka bona. (2)
- 2.5 Yo o sa itseng go bua le baeng./ Monna yo o tsotse basadi ditswalo. (2)
[10]

KGOTSA**POTSO 3 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)****BOSIELA – LD Raditladi**

- 3.1 Mmoki o itshupa a tlhaloganya bosielu. A re ke selo se se sa phimogeng jaaka mabadi mangwe, le fa o ka leka go bo tlhapa ga bo kitla bo tswa mo go wena/bo tswana le dilo tsotlhe tsa tlholego. (2)
- 3.2 Go thusa moreetsi kana mmuisi go tlhaloganya bonolo le go bopa setshwantsho sa bosielu ka go bo golaganya le dilo tse bo bidiwang ka tsona, jaaka, bo bidiwa ledimo, pula ya kgogolammoka e bile bo bidiwa leselamotlhaka. (4)
- 3.3 Bosielu ga bo tlogele sepe, mme bo senye boitumelo jo bo renang. (2)
- 3.4 Bosielu ke fa ngwana a tlogetswe/tlhokofaletswe ke mmaagwe a sa tswa go belegwa. (1)
- 3.5 Ke ithutile gore motho o tshwanetse go amogela fa e le lesielu gonne go se kwa bo ka tshabelwang teng. (1)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) **[10]**

KGOTSA

POTSO 4 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)**LEBOKO LA SETŠHELE WA NTLHA – MOM Seboni**

- 4.1 Neeletsano (1)
Go golaganya mela e mebedi ntle le go dirisa lekopanyi. (1)
- 4.2 Go gatelela bokao ba se Kgosi Setšhele wa Ntlha e leng sona/Bosetlhogo jwa gagwe ka go mo tshwantshanya le setlhare se se dirisang mala/Noga e kgolo/Go tlhoka bothijo ga gagwe fa a setse a le mo ntweng. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.)
- 4.3 Poifo (2)
Kgosi Setšhele wa Ntlha o ne a boifiwa/ tshabiwa jaaka noga gonne fa e fetileng gona e a senya.
- 4.4 Kgosi Setšhele wa Ntlha ke motho yo o anameng, ga go bonolo gore o ka ithaya wa re o a mo itse gonne a le mainaina. (2)
- 4.5 Fa o le moeteledipele o tshwanetse go boloka le go sireletsa setšhaba sa gago. (2)
[10]

LE**POTSO 5 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Molalatladi – SS Mokua**MOSADI WA MOITSHODI**

- Botshelo jwa mmokiwa ga bo jese diwelang ka ntlha ya fa a tlhoka gonne a le esi ka a tlhokafaletswe ke molekane.
- O leka ka bojotle go leka go tlamela bana ba gagwe, ka go ba batlela bopi gore ba kgone go buga legaba.
- Go bokete mo go ena go fitlhelela se a le esi, ka jalo, o eletsa e kete a ka tlhokafala.
- O bona fa a sotlega mo lefatsheng gonne batho ba a mo kgoba e bile ba a mo sotla fa a feta mo mebileng ka ntlha ya tshotlego ya gagwe.
- O eletsa fa a ka swa gammogo le bana ba gagwe gore ba tle ba kgone go bona botshelo jwa batho ba ba ithobaletseng gonne bo ka ne bo le botoka le jo ba bo tshelang.
- Ka dinako tsotle, o eletsa fa go ka nna bosigo gonne tlala ya bosigo e patwa ka boroko gore e re fa motho a tsoga a kgone go bona thuso golo gongwe.
- Mmoki o hutsafetse gonne a sa itumelele tshotlego e mosadi wa moitshodi a iphitlhelang a le mo go yona.

[10]**KGOTSA**

POTSO 6 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)***Solofela Leraga – ZS Kotsokwane*****LORATO**

- 6.1 Lorato. (2)
- 6.2 Tshwantshanyo - Go thusa moreetsi kana mmuisi go tlhaloganya bonolo le go bopa setshwantsho sa lorato ka go lo golaganya le dilo tse lo bidiwang ka tsona. (2)
- 6.3 Ntiise ka dipolelo tse dintle. Ke lwadiwa ke lorato ntapolose. (2)
- 6.4 Bontle jwa lekgarebe bo tshwantshanngwa le leebarope. . (2)
- 6.5 Nnyaya, gone o a bo o ise o itse sepe ka lorato, tlhaloganyo ya gago e ise e tiye go ka akanya ka lorato. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) [10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI**POTSO 7 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tiro ya motlhatlhojwa.

Leba Seipone – Kabelo Kgatea

- Leina lebe seromo - go tshwanetse go elwe tlhoko fa bana ba tewa maina gonne a feleletsa a ya boreelelong ka beng ba ona ba dira ditiro tse di tsamaisanang le ona.

1. RABOBOKWANA/MOKWEPA

- Rabobokwana o bidiwa jaana gonne a ne a gopela. Fa o ne o ka wela mo diatleng tsa gagwe, o ne o fetoga moja wa manong ka a ne a bolaya.
- O ne a bolaya batho, mme morago a ba rekisetse masankoma ka a ne a dira dipheko ka dithwe tsa bona.
- Maikaelelo a gagwe le fa a sa atlega e ne e le go otlala Motswagauteng gore a kokotlegele, mme morago a mo rekisetse mongwe go ya go mo gopela ka tlhotlha e e kwa godingwana gonne e ne e le morwa le moriri wa gagwe o dira dipheko tse dikgolo.
- O ne gape a bolaya *Jankie Smook* le go rekisa mmele wa gagwe kwa mosading mongwe wa sankoma kwa Soweto.

2. MOSALA

- E ne ya nna ena mosalagae ka e rile fa a boa kwa bokgwelwa morago ga loso lwa batsadi ba gagwe a fitlha a amoga Motswagauteng leruo lotlhe le a neng a le abetswe, mme a re ke la batsadi ba gagwe.
- Mosala o ne a ntsha Motswagauteng mo lelaping le a goletseng mo go lona gore go sale ena.
- O ne a isa Motswagauteng kwa mebileng ka ntlha ya tsholo e e makgwakgwa e a neng a mo tshotse ka yona.

3. GOKATWENG

- Gokatweng o teilwe leina le, mme morago go nna le ditiragalo tse go feleletswang go tse 'Gokatweng' ka di sa ka ke tsa dirololwa.
- Gokatweng o ne a direla ba ga *Jankie Smook*, mme e re fa mogatsa *Jankie* a ya tirong a sale a ikutswa le rre *Jankie*. *Jankie* o ne a mo kopa gore a mo sidile, mme morago ba kopanela dikobo. Seno se ne sa tlhola gore a iphitlhele a imile, mme a tshola ngwana wa lephusumane.
- Go ne go ka tweng jaaka fa mmaagwe Motswagauteng a tshotse ngwana le lekgoa.
- Gokatweng o atlholelwa botshelo jwa gagwe jotlhe kwa kgolegolong ka ntlha ya go ikamanya le Mokwepa.

- O ne a direla Mokwepa.
- Ba ne ba dira tiro ya go oka le go ôtla batho pele ba ka rekisediwa masankoma.
- O ne a na le seabe mo go thopiwenng le go bolaweng ga ga *Jankie Smook*.
- Go ka tweng ka dilo a di itirile.

4. MOTSWAGAUTENG

- Leina le le ile boreelelong gonne Gokatweng e bong mmaagwe Motswagauteng o sa le a dule mo gae a ya Gauteng go ya go jaka jaaka bontsi bo dira.
- O meditswe ke leru la Gauteng gonne ga a ise a tlhole a boela gae ka ntlha ya go jewa ke ditlhong ka a ne a ratana le mongwagwe, mme ba tshola ngwana mmogo.
- Ka a ne a tshaba gore mogatsa mongwagwe o tlaa lemoga gore ngwana yo ke wa ga mogatse, o mo romelela mmaagwe gore a mo godise.
- Ngwana yo o bidiwa Motswagauteng ka a belegetswe gona.

Banelwa botlhe ba ba fa godimo ba dira ditiro tse di tsamaelanang le maina a bona. Ke ka moo go leng botlhokwa thata gore fa bagolo ba taya bana maina ba ele se tlhoko.

[25]

KGOTSA

POTSO 8: *Leba Seipone – Kabelo Kgatea*

- 8.1 Di senola motlha wa maloba wa mmuso wa kgethololo ya batho ba bantsho/ mmuso wa tlhaolele. (2)
- 8.2 Maikutlo a kutlobotlhoko gonne a sotlwa le go itatolwa ke batho ba gaabo. (2)
- 8.3 O ne a mo laela go iteba mo seiponeng, gore a bone motho yo o mo tshepang go gaisa batho botlhe.
O ne a mmolelela fa batho ba ba tshwanang le rraagwe Pule ba sa tsene ka kgoro ya legodimo gonne ba ipolaile. (4)
- 8.4 Ke mo utlwela botlhoko gonne le ena a sa itira gore a bo a le mo maemong a a mo go ona. Ke ne ke tlaa ikamogela ka tsela e ke leng ka yona gonne fa pele ga Modimo re a tshwana.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- 8.5 Gokatweng o nna le ngwana le monna wa mosweu yo e leng mothapi wa gagwe e bile a nyetse. O nna le ngwana wa lephusumane yo o sa amogelweng ke batho ba gaabo le ba basweu. (2)
- 8.6 Ee, Kabo ke tsala ya nnete gonne o ne a sa kgobe kgotsa go kgetholola Motswagauteng, o mo ema nokeng ka dinako tsotlhe jaaka a ne a dirile fa a ne a le kwa bookelong.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)

- 8.7 Ga se nnete gonne Motswagauteng ga a akarediwa ka fa tlase ga basweu ba ba neng ba sotla bantsho, mme ena o ne a sa lebe mmala jaaka fa a ne a thusa mosadimogolo wa kwa Foreiborogo. (2)
- 8.8 *Jan Smook* o ne a tshepisa MmaSepanapodi kemonokeng mo go ruteng Motswagauteng le go ba thusa ka go duela mmueledi *Martins*. Lelapa la ga MmaSepanapodi le la ga *Smook* a a tshwaragana. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (3)
- 8.9 Re le baagi ba Aforikaborwa re tshwanetse go tsaya maikarabelo a go tlhokomela bana ba mebila le go netefatsa gore ba bona isagwe e ntle. (2)
- 8.10 Bosula ga bo busediwe ka bo bongwe. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- 8.11 Nnyaya, o ka se fetole se se tlhodilweng ke Modimo. Ee, fa ba go itatotse pele ga go se o ka se dirang. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- [25]**

KGOTSA

POTSO 9 (POTSO YA TLHAMO)

Omphile Umphi Modise – DPS Monyaise

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

- Go a tle go diragale gore motho a nne mo ntweng e kgolo ya dikakanyo tsa gagwe.
- A nne le megopolo e mebedi kgotsa go feta ka sengwe se se amang botshelo jwa gagwe.
- Tlhogo ya gagwe e re tsi! Mme go se ke go nne le togamaano.
- Tsela e re thi! Nngwe le nngwe ya ditsela tse e le diphatsa.
- Motho yo o mo maamong a nne pelopedi kgotsa a eme tlhogo.
- Mo pading e, Motlalepule, o ne a rojwa leoto ke mosimane mongwe pele a nyalwa, fa a sena go belega leseka a le isa kwa legaeng la bana.
- Fa a sena go nyalwa a bona ngwana wa mosetsana e bong Mosidi.
- MmaMosidi o ne a loba morwawe mo go mogatse le mororo pelo ya letlhologeledi e mo ja, e saletse kwa morago.
- O ne a sa baya pelo mo go morwadie, a tlhoafaleitse leitibolo la gagwe.
- O ne a lela ka pelo jaaka ngwana wa mosadi, megopolo ya ferekana mo tthaloganyong ya gagwe go tthagisetsa mogatse kotsi e e kileng ya mo tthagela, go imolola pelo le maikutlo, mme a ipotse gore kgato e e ka mo tsalela eng?
- A mpe a swe ka lehunelo, mme fa e ka re motlha mongwe mmotla wa rotha madi, RraMosidi a ithwalela ka ditsebe gonne sekhukhuni se bonwa ke sebatladi, gona o tlaa dira jang.

- MmaMosidi a nne pelopedi go bolelela mogatse.
- Tsatsi le o utlwang gore e tlaa re mogatse a tswa tirong a mo tshele ka mafoko gore a nne a ntse a itse nnete, e re monna a tla a itumetse a tshabe go mo senyetsa boitumelo.
- MmaMosidi a nne pelopedi go bolelela mogatse/go nna ka sephiri/go swa ka lehunelo.
- A loga maano a bolotsana, go gorosa leitibolo la gagwe mo gae, a raya mogatse a re ba ipatelele mongwe wa bana ba ba se nang batsadi.
- O ne a bona gore se se botoka ke gore a batle mmatlisisi yo o tlaa mo tlhotlhomisetsang kwa morwawe a leng gone, mme gangwe le gape a utlwe a tshaba fa kgopolo e e tla mo go ena e kete sekhukhuni se tlaa bonwa ke sebatladi.
- A batla bakaulengwe ba ba ikanyegang go bona yo o tlaa mmatlelang mmatlisisi. A se tshepe ope, morago a ikgomotsa ka gore e tlaa re go le tsatsi lengwe Modimo a mo araba.
- MmaMosidi o retelelwa ke mathata a dikakanyo tsa gagwe, mo a fetsang ka go itlhoboga, a bo a re badimo ba tlaa bona gore ba di rarabolola jang.
- MmaMosidi o tlhokile mokaulengwe yo o tshepegang yo a ka beng a mmuletse mafatlha a gagwe, mme a mo thusa ka kgakololo ya gore a tsee tsela efe, mme re bona tsela e a e itlhophelang e le e e mmogisang go ya losong lwa gagwe ka jaana a ne a itlhophela go swa ka lehunelo, go hupa sephiri go ya go ile.
- Motlalepule kwa bofelong o bona ngwana wa gagwe e leng Omphile mme fa a tshwanetse go mo tlhalosetsa tsotlhe tsa botshelo jwa gagwe le gore ke ka ntlha ya eng fa a ne a mo isa kwa legaeng la bana o a tlhokofala.

[25]

KGOTSA

POTSO 10: *Omphile Umphi Modise* – DPS Monyaise

- 10.1 O dirile gore Motlalepule a robale le lekau la tedutsebeng, mme morago a iphitlhela a imile. (2)
- 10.2 Ke motho yo o lefufa le le apeelwang le letlapa, letlapa le butswa lona le sale/ Motho yo o tshwanelwang go katogwa ka gonne lefufa la gagwe le ka wetsa motho mo kotsing. (2)
- 10.3 Sephiri sa ga Motlalepule se dirile gore a se ka a nna le boitumelo mo lenyalong lwa gagwe mme se, sa mo koafatsa go fitlha a tlhokofala. (2)
- 10.4 Kgarakgatshego e, e mmaketse bokoa mo mmeleng wa gagwe ka a ne a felelets a selwa letsatsi lengwe le lengwe/a na le bolwetse jwa pelo/tlhogo e sa tlhole e tshwara sentle. (2)
- 10.5 Nnyaya, fa a tshwanetse go tlhalosetsa morwawe ka se se mo diragaletseng o a tlhokafala. Ee, o bone seo a neng a se batla. (2)
- 10.6 Ke ne ke tlaa mo itshwarela gonne go se se nka tlholang ke se dira ka a setse a tlhokafetse. Ke ne ke tlaa swaba gonne ke ne ke mo tshepile. Ke ne ke dira sengwe le sengwe le ena. (Dikarabo tsa baithuti di elwe tlhoko). (2)

- 10.7 Motlha wa gompiano - go buiwa ka metsetoropo e tshwana le Gauteng le Lakasanta gammogo le diphetogo tse di tlišiwang ke bokapi jwa Moseja. (2)
- 10.8 Go mo keleka letshwao le le neng le le fa morago ga tsebe le go mo sebela gore ke ena mmaagwe. (2)
- 10.9 O ne a kgona go tsena sekolo ka tlhomamo/go itshoka ga gagwe go mo rotloeditse gore a nne le maitsetsepelo/Modise e ne ya nna moeteledipele wa lekgotla la Baitiredi.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (4)
- 10.10 Ee, Fa MmaMosidi a ne a boleletse monna wa gagwe sephiri sa ngwana, gongwe a ka bo a ikgolotse. (2)
- 10.11 Ke ne ke ka se ka ka mo itshwarela gonne a sa nnaya lorato lwa botsadi ka a tlhola mo tseleng.
A reteletswe ke go golagana le nna jaaka ngwana wa mosetsana a tshwaragana le mmaagwe.
A nkgetholotse gonne pelo ya gagwe e le kwa leitibolong la gagwe/O tlhokile go nna le boikanyego mo lenyalong la gagwe.
Ke ne ke tlaa mo itshwarela gonne a ne a sa itire.
Gonne bosula bo sa busiwe ka bo bongwe.
Gonne e le motsadi wa me a mpelege.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (3)

[25]

KGOTSA**POTSO 11 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tlhamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Masego – G Mokae

- Masego e ne e le morutwana yo o neng a ratwa ke mogokgo le barutabana ba bangwe mo sekolong sa Sedimosang. Se, se ne sa mmakela dira tse dintsi mo sekolong.
- Botlhale le maitseo a gagwe di ne tsa mo okeletsa letlhoo mo barutwaneng.
- Talente ya thuto e gaisa ditalente tse dingwe gonne ga go yo o ka go amogang yone. Le fa batho ba go sotla jaaka Masego o tshwanetse go itshoka le go lebelela kwa pele.
- Baithuti ba ne ba mmita mokapelo wa ga *Chunky* le fa go ne go se jalo, mme seo se ka bo se mo lemositse gore a itshoke gonne a itse gore o tswa kwa lelapeng le le ntseng jang le gore a tle a kgone go swabisa dira tsa gagwe.
- O ne a sa tshwanela go ikobonya fa a gaisa bana ba bangwe mo phaposing, gonne seo se itumedisa ba ba neng ba mo tlhoile.
- O ne a tshwanetse go itse gore fa motho a go kgoba ga o a tshwanela go mo araba ka bogale gonne a tle go go sala morago jaaka re bona Ntsime a ne a mo tshela dithupana motshetelong.

- Fela jaaka basimane ba bangwe ba ne ba ipala mabala a kgaka, mme a ba gana a ka bo a dirile jalo le ka Ntsime gonne a lemogile gore o a tshajwa e bile o tlotlwa ke sekolo sotlhe.
- Masego a ka bo a lemositse mogokgo gore o mo okeletsa dithupa fa a ntse a mmaya maina mafatshwa ka botlhale jwa gagwe ka mo phaposing.
- Go fitlha kwa kantorong ya mogokgo, mme a sa tthalose bothata jwa gagwe go mo okeeditse mathata go na le gore a fokotsege.
- Masego le fa a ne a tsalane le *Sannah* yo o neng a nna le ena mo phaposing, o ka bo a lemogile gore motho yo ga se motho, o reka batho ka madi.
- A ka bo a ganne go ya kwa morago mo beseng segolobogolo ka a ne a bona gore *Sannah* o ne a ijetse.
- Biri yona o ne a dirang ka yona gonne e ne e se monwi wa bojalwa. O ne a e nwela fela go kgotsofatsa tsala, tota le fa go twe ditsala di a raela.
- Mo botshelong ga o a tshwanela go dira selo ka ntlha ya go tshaba go utlwiswa mokaulengwe wa gago botlhoko. Le fa a ka ne a go thusa ka dilo di le dintsi, itse se wena o se batlang.
- Sengwe le sengwe se se maswe se se go diragalelang o tshwanetse go itsise bagolo e seng ditsala gonne di ka go naya dikeletso tse di maswe.
- Ke ithutile gore fa o itse o le dikobo dikhutshwane se tsamaye le bahumi gonne ba ka go raela.
- Fa Masego a ka bo a boleletse barutabana ka tiragaolo e e maswe e, gongwe a ka bo a bone thuso ka bonako. Seo se re ruta gore tiragalo nngwe le nngwe e e maswe e e go tlhagelang, o begele sepodisi kgotsa bagolo.
- Masego o ne a ikaelela go tshola lesea le gonne le se na molato mme le sa tshwanelwa go thibelwa go tshela ka ntlha ya bolelo jwa ga rraagwe kgotsa go tlhoka maikarabelo ga ga mmaagwe ka a ne a idibala morago ga go itshiela thata.
- Masego o iphitlhela a le kwa kalafong e e tibileng ya bookelo jwa Kalafong a sa bone le fa a tsile go lekolwa ka ntlha ya go teketwa ke rraagwe gonne a ne a itshoketse tsholo e e makgwakgwa ya ga Base *Schalk* go sireletsa bokamoso jwa gagwe.
- Go ne go se na tumelo ya gore lesea lona le tlaa tshela. Goabaone o ne a se na madi a go tsamaisa Masego go tswa kwa kgakala kwa *Silkatsnek* go ya kwa bookelong jwa Kalafong go netefatsa gore ena le lesea ba mo maemong a a siameng ka ntlha ya dikgobalo tsa gagwe. O nna le MmaSontaga go fitlhela a bona lesea.
- Ba tlhoka bodulo ka ntlha ya go šwa lorelore ga polase ya ba ga *Jaarsveld*. Ba ya go nna kwa ga MmaSontaga ba le bararo. Masego o imolola MmaSontaga ka go bona tiro kwa ba ga *Lazar*.

[25]

KGOTSA

POTSO 12: *Masego – G Mokae*

- 12.1 Ke morago ga gore go bolawe mongwagwe/Schalk/ Base kwa polaseng. (2)
- 12.2 Puso ya maloba ya tlhaoele e lobetse Kgabo Motsepe botshelo, ntle le go dira dipatlisiso. (2)

- 12.3 Go mo leretse isago e e sa itumediseng gonne o ne a senyegelwa ke sekolo, mme ka rraagwe a ne a le bogale Masego o ne a tlogela sekolo a ya go direla ngwana wa gagwe. (2)
- 12.4 Vusi Mgoma rraagwe Sello yo e seng wa madi, o ne a mo rotloetsa go buisa dibuka tsa sepolotiki. (2)
- 12.5 Ba lelepa la ga *Lazar* ba ne ba mo duela dikgwedi di le thataro kwa pele. O ne a itse ntlo yotlhe le se se neng se diragala mo go yona fela a itse go roka molomo/Ba mo file madi a go tsenya ngwana sekolo. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- 12.6 Ee, gonne ke nako e ntle ya gore masika a kopane le go itsane. Nnyaya, go nna le ditshenyegelo tse di sa tlokegeng. (2)
- 12.7 O maikarabelo gonne o tlhokometse Masego le Sello go fitlha ba kgaogangwa ke loso. (3)
- 12.8 Ba lelapa la ga *Lazar* ba ne ba pateletsega go fudugela Moseja gonne maemo a bona a ne a le mo kotsing ka ntlha ya go nna kgatlhanong le tlhaolele. (2)
- 12.9 O ne a raela Masego go nwa bojalwa mme a feleletsa a imile ka ntlha ya go betelwa mme morago a kobiwa mo sekolong. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- 12.10 Ga go se motho a ka se bonang bonolo mo botshelong fela kwa ntle ga gore a kgaratlhe/ngwana yo o kutlo, mme a reetsa batsadi ba gagwe o nna le isagwe/bokamoso jo bontle. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- 12.11 O na le maikarabelo. O batletse mmaagwe le morwae lelapa/O ne a ba tlhokomela le go ba tlamela. (2)
- 12.12 Sello o kgonne go fetsa dithuto tsa gagwe/Mmaagwe o feleleditse a sa tlhole a nna kwa polaseng a na le lefelo la gagwe. (2)

[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TERAMA**POTSO 13 (POTSO YA TLHAMO)**

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Matsapa di a tsaya kae? – SS Mokua**MOSADI KE WA ME**

- Mokwadi o atlegile ka setlhogo se a re fileng sona gonne Raesebo o ne a sa tswa go nyala Kgabele, maikaelelo a bona e le go aga lelapa le le bothitho.
- Ba tshegofaditswe ka bana ba le babedi, ba ba tlhokang tlhokomelo ya batsadi ka bobedi.
- Bobedi jo, bo ne bo fetsa go itlhomela setsha sa bona gore ba kgone go godisa bana ba bona fa loso lo khutlisa maikaelelo a bona a mantle.
- Masula a tlišwa ke loso lwa ga Kgabele la kotsi ya go thulwa ke bese. Fa Raesabo a le mo seelong sa go tlhokafalelwa ke mosadi, ba bagwegadi jwa gagwe ba seka setopo nae.
- Mmatšhatšhi le monnawe Kgabele ba ya kwa ga Raesebo go ya go tsaya setopo sa ga Kgabele gore ba se bolokele kwa ga bona.
- Ba kaya fa bagaabo ba ne ba adimile Kgabele ka ba ne ba sa ntse ba tlaa rulaganya lenyalo.
- Ba dira jaana ba batla go lomeletsa Nkele madi a inšorensense e e neng e tshwanetse go a duela.
- Bagaabo Raesebo ba bolela fa e se keletso ya bona go seka setopo ka ba ba duetse madi a bogadi otlhe, mme ka jalo, se se ba naya tetla ya gore setopo se nne mo diatleng tsa bona.
- Raesebo o ba bolelela fa mosadi e le wa gagwe ka a ntshitse bogadi ka pelo yotlhe ya gagwe, a tswa kwa ga Mmagiseterata le Kgabele, e bile a na le setifikeiti sa lenyalo.
- O tshepisa Mmatsalaagwe fa a tlaa mo tshwarisa fa a tswela go itshunya mo mererong ya gagwe.
- O ba bolelela fa mogatse a ya go tswela kwa Matikiring a gagwe ka ba na le dikgwedi di le tlhano ba ntse ba nna gona.
- Malomaagwe Kgabele ke ena yo o tllhabang kgaitسادie botlhale ka go mo lemosa fa a dirile phoso. Kgabele le fa a sa tswa ka lesira kwa gae, o tswetswe ke bogadi, o fetotse sefane, e bile o nna kwa ga gagwe.
- O ba lemosa gore o ntse ngwaga kwa ga matsalaagwe, mme o ne a tlaa tswela gona fa e le gore o ne a sa ntse a nna gona, masula ke fa jaanong Raesebo e nna moswagadi a sa ntse a le monnye.
- Raesebo ga a itse gore fa a sena go fitlha mogatse o ya go dira eng.
- Ga a itse gore bana ba babedi ba ga Kgabele a ba tlogetseng o ya go ba tlhokomela le mang.
- Mmatsalaagwe le morwadie ba mo lomeletsa madi a inšorensense ya ga Kgabele ka ba ne ba tsaya khasekete e e jeleng madi otlhe.
- Ba mo lomeletsa madi a, ba itebaditse fa a ne a tlaa thusa bana ba moswi.

- Raesebo o kaya fa loso lo le setlhogo gone le tsere motho yo o neng a na le maikaelelo, mme la tlogela batho ba ba tlogetseng magae, mme ba nna mo mebileng.

[25]**KGOTSA****POTSO 14: *Matsapa di a tsaya kae?* – SS Mokua**

- 14.1 O amogela magadi a setlogolwana sa gagwe le fa a ntse a itse go se matshwanedi go dira jalo ka ngwana a na le rraagwe. (2)
- 14.2 Nkitseng o na le tlhokomelo mo monneng wa gagwe. O itse gore monna o a apeelwa, go tshelwa mogodungwana le go tlhatswetswa diaparo. Tlhapi ena o a itshiela, mme ka jalo ga a rwale maikarabelo a gagwe a bosadi mo lelapeng, mme ka ntlha ya se, Legae o tshwanelwa ke go dira ditiro tse Tlhapi a ka bong a mo direla tsona. (2)
- 14.3 Di na le seabe sa go tlhalosa morero wa teramakhutshwe wa gore di tlhologa jaana ka ntlha ya matsapa a ga Tlhapi ka botlhodi jo a bo dirileng jaaka fa Legae a godisitse ngwana, mme e re a tswelwa ke bogadi go twe ga se wa gagwe. (2)
- 14.4 Nnyaya-Bojalwa ga bo na phoso epe fa motho a bo nwela mo mpeng. Bo senngwa ke rona batho ba ba bo nwang/Tota le kwa ntle ga bojalwa, lelapa la gaabo Tlhapi ga le ye ka tsela. O ka bona le fa rraagwe Tlhapi a amogetse bogadi kwa ntle ga selabe sepe. (3)
- 14.5 Go siama ga gagwe mo go amogeleng mosadi wa gagwe jaaka a ntse gonne fa a rile o mo rata gammogo le go amogela gore botshelo ke mathata. (2)
- 14.6 Ke ne ke tlaa tlogela Tlhapi gore a boele kwa ga bona, mme ke tswelele ka botshelo gonne moja motho a ka se mo fetse. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- 14.7 Maikutlo a boikotlhao gonne fa o ipona phoso ka ga se a se dirileng. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- 14.8 Go nna le ditebogo/go tlogela bagaetsho fa ke tsene mo nyalong. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- 14.9 Ee, dintsho tse ka bobedi ga di tshwanele badiragatsi gonne le fa Ntshidi e ne e le karolo ya go tswelwa ke bogadi ke ngwana ga a itse sepe. Loso la ga Legae lona le utlwa botlhoko gonne a ne a senyegetswe ka go tsenya Ntshidi sekolo ka a itse e gapiwa le namane, mme fa a tshwanetse go ja maungo a matsapa a gagwe a bo a lomelediwa. Nnyaya, Ga ke utlwele Legae le Ntshidi botlhoko gonne e la ka mo Modimo a tlhodileng ka gona ka rotlhe re tsile go tlhokofala. (2)
- 14.10 Fa batsadi ba sena go tlhokofala, ntlo e tshwanetse go nna ya bana botlhe. Mongwe le mongwe wa bana o tshwanetse go itirela legae, mme fa mongwe a ka palelwa kwa bogadi kgotsa mo lenyalong a itse gore o na le legae/Ntlo e e tlogelelwang gofejane e ka tlhola mathata mo baneng ba motho gonne bangwe ba bona ba ka feleletsa ba se na legae la bobona. (2)

- 14.11 Kutlobotloko ya loso lwa ga Legae. (2)
- 14.12 Ga re bone lebaka tota le le dirang gore mosetsana wa morwa a bolaye Ntshidi. (2)
[25]

KGOTSA

POTSO 15 (POTSO YA TLHAMO)

ELA TLHOKO: Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Ga se Lorato – MJ Magasa

- Makgarebe otlhe a ga Motsamai ka boraro jwa bona a nnile le maikaelelo a le mangwe fela mo go rataneng le Motsamai.
- Fa Motsamai a se na go ipala mabala a kgaka mo go *Angy*, o ne a mo raela gore a robale kwa ga bona, mme a mmolelela fa a setse a le mogolo, mme bagabona ba tshwanetse go tthaloganya gore mogolo o a tle a lale fa thoko ga tsela.
- *Angy* o dira jaana a ntse a itse gore Motsamai o nyetse, mme seno se tlaa tsenya tlhobogano magareng ga bona.
- *Angy* ka go batlela morwawe Morake isagwe, o batla go itse dituelo tsa ga Motsamai le go mo itsise fa madi a laolwa ke mosadi.
- Mo letlhakoreng le lengwe Gadifele ga a itse kwa Motsamai a lalang gona. Ga a mo romele madi a go tlamela lelapa.
- *Angy* o boa gape ka go tsietsa Motsamai ka go mmolelela gore ba tshwanetse go itisa kwa dihoteleng.
- Gangwe le gape o latsa Motsamai digoba, go jewa madi a gagwe a dibekephei kwa dithaveneng.
- O boa a tsietsa Motsamai gore a mo agele ntlo e e botoka e e nang le motlakase. Motsamai o rulaganya konteraka, mme ntlo e e mabonomantle e bo e agiwa.
- Fa ntlo e se na go agiwa, *Angy* o goroga le morwawe yo a ntseng a mo lobela Motsamai.
- O bolelela morwawe gore Motsamai o saletswe fela ke go tsenya fenitšhara a bo a mo koba.
- O simolola go bolelela Motsamai gore a ye kwa go Gadifele gonne a sa tlhole a tla kwa go ena ka tshwanelo.
- O feleletsa a kobilwe mo ntlong ka go twe o tshwenya Morake, e bile ga a ka tlhola a le baya o tla tshelwa ka metsi a a belang.
- *Suzan* le ena o simolola ka go robatsa Motsamai kwa ga gagwe ntswa a itse fa a na le lelapa.
- Motsamai o rebolelwa tiriso ya sejanaga, morago ga dikgwedi di le tharo *Suzan* o mo tsietsa ka go re ba oketse lotseno ka go rekisa merogo gonne e na le madi a mantsi, mme yona e tlaa thotiwa ka koloi ya gagwe.
- *Suzan* o bua jaana a itse gore o setse a buile le barekisi ba dibene.
- Motsamai o rulaganya gore ba kopane kwa toropong, mme ba reke bene.

- Morago ga ngwaga *Suzan* o tsietsa Motsamai gore ba akanye ka ga kgwebo e kgolwane e e tla dirang gore Motsamai a tlogele tiro a itlhokomelele yona.
- O bolelela Motsamai fa ba tshwanetse go aga lebenkele.
- *Suzan* le morwawe ba ya go saena testamente e e kayang fa lebenkele e le la ga Sentebaleng.
- Fa ba se na go saena o bolelela Motsamai fa a itse gore o na le mosadi le bana ba babedi e leng Lesego le Emang.
- O mo latlhelela makgasana a gagwe a bo a mmolelela fa a se na tlhaloganyo. Fa a ka mmona fa ga gagwe o tlaa mmolaya.
- Motsamai o ratana gape le *Gladys*, *Gladys* o simolola ka go mo kopa gore a mo rekele tshupanako lwa ntlha fela fa ba simolola go bonana.
- *Gladys* le ena o tsietsa Motsamai ka go re a mo epele metsi.
- O kaya fa lebaka la metsi a le batlela gore morago a tlhabolole ntlo.
- Motsamai o tsenyetsa *Gladys* metsi a bo amo tlhabololela ntlo.
- O ikaelela go rekela *Gladys Corolla 16v* kgotsa *Corolla Conquest*.
- Go ise go ye kae mogatsa *Gladys* e bong Kefentse o boela gae a bo a fitlhela Motsamai mo lelapeng la gagwe.
- O mo duedisa dikete di le lesome tsa diranta go bo a ntse a nna fa ga gagwe.
- Makgarebe a mararo a, a ne a ratile fela go fula mo go Motsamai, ga go ope yo o supang fa a ne a mo rata.

[25]

KGOTSA

POTSO 16: *Ga se Lorato* – MJ Magasa

- 16.1 Ke fa Gadifele a se na go bona tiro le madi a kgodiso/bana ba simolola go itumela. (2)
- 16.2 O tsiediwa ke *Angy*, a bo a mo koba, a bo a ya kwa go *Suzan*, mme le fa go le jalo ga a tlhalefe ka a tswelela a ya kwa go *Gladys*. (2)
- 16.3 Loleme lo lo borethe lwa ga Motsamai ga le a ka la mo ungwela tse di molemo gonne makgarebe otlhe a gagwe a ne a mo jela madi, mme morago ga go fitlhelela tse ba neng ba di batla ba mo koba botlhe jaaka ntšwa. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- 16.4 Go tswa ga gagwe mo ntlong go dirile gore Motsamai a sale a tsena fa ga gagwe. (2)
- 16.5 Kefentse o ne a boela gae.
A fitlha a koba Motsamai mo lapeng la gagwe.
A mo duedisa dikete di le lesome tsa diranta ka go sala a nna mo lelapeng la gagwe. (3)
- 16.6 O kaya gore o ka godisa bana ka bothata jaaka a dirile ka Lesego le Emang, mme morago ba mo fetogela ka go mo nyatsa, ba lebala tsotlhe fa ba setse ba rutegile. (2)
- 16.7 Rraabona o ne a pateletsega go ba tlamela ka madi a a kana ka R300,00 kgwedi le kgwedi/Mmaabona le ena o ne a dira a sa tlhole a tshela ka go tlhola a ba kopetse mo baagisaneng. (2)

- 16.8 'Se buse bosula ka bosula.' (2)
- 16.9 Ke ne ke tlaa mo itshwarela gonne go twe re itshwarelane, e bile segolobogolo ka e le rre/ke ne ke se ka ke mo itshwarela gonne a se kile a nna le maikarabelo a botsadi mo go nna. (2)
- 16.10 O e rarabolotse sentle gonne Gadifele yo o simolotseng ka botlhoko o feleleditse ka monate, mme Motsamai yo o simolotseng ka monate o feleleditse ka botlhoko.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di sekasekwe.) (2)
- 16.11 O ne a le pelotelele gonne o ne a itshokela Motsamai ga a gana go reetsa dikgakolo tsa gagwe.
O ne a le boutlwelobotlhoko gonne o ne a thusa Gadifele go tlamela bana ba gagwe. (4)
[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE: 80

RUBORIKI**1. PUO YA GAE****1.1 RUBORIKI YA GO TSHWAYA DITLHAMO TSA MABOKO**

Ruboriki ya go tshwaya ditlhamo tsa Poko Puo ya Gae Maduo 10	Puo Kagego, tatelano ya dintlha le tlhagiso, puo, segalo le setaele se se dirisitsweng mo thamong	Phitlhelelo ka dinaledi. -Popego e e nyalelanang. -Matseno le bokhutlo jwa maemo a a kwa godimo. -ngangisano e e bopegileng, puo, segalo le setaele se se tlhotlhegileng mme se nepagetse.	Phitlhelelo ka matsetseleko -Tlhamo e e bopegileng sentle. - matseno a a itumedisang le bokhutlo. - ngangisano le mola wa kakanyo o o bonolo go ka latelwa. - puo, segalo le setaele se se nepagetseng. - tlhagiso e ntle tota.	Phitlhelelo e e tletseng - Popego e e siameng le ngangisano e e welang. - matseno le bokhutlo le ditemana tse di nyalelanang sentle. - kwelano ya ngangisano e ka latelwa. - puo, segalo le setaele se se napagetseng mo go rileng.	Phitlhelelo e e itumedisang -Bosupi jwa popego bo a bonagala. -Tlhamo a tlhabela tatelano ya dintlha. -Diphoso tsa puo ga di dintsi. -Segalo le setaele di a tsamaisana. -Di temana batlile di siama.	Phitlhelelo ka tekano -Popego e na le diphoso. -Ga go tatelano ya dintlha. -Diphoso tsa puo di a bonala. -Segalo le setaele ga di tsamaelane le maikaelelo a se se kwadilweng. -Ditemana di tletse diphoso	Phitlhelelo e e potlana Popego e e bokoa. -Dintlha ga di latelane. -Diphoso tsa puo le setaele go supa kwalo e e bokoa. -Segalo le setaele ga di tsamaelane le lekwalo. -Ditemana di na le diphoso.	Ga a fitlhelela Setlhogo ga se tsamaisane le diteng. -Ga go bopaki ba letlhomeso le tatelano ya dintlha. -Puo e e bokoa. -Setaele le puo e e fosagetseng. -Ditemana ga di a agega sentle.
Diteng Go naya thanolo ya setlhogo, boteng jwa ngangisano, bosiamisi le go tlhaloganya leboko.								

Phitlhelelo ka dinaledi. - Boteng jwa thanolo ya setlhogo, dintlha tsotlhe di tlhotlhomisitswe - dinaledi / bontlentle: 90% + bontle tota 80-89%: -	7 80 - 100%	7 80 - 100% 8 - 10	6 70 - 79% 7 - 8	5 60 - 69% 7 - 7½	4 50 - 59%	3 40 - 49%	2 30 - 39%	1 0 - 29%
Phitlhelelo ka matsetseleko -Matsetseleko a setlhogo, dintlha tsotlhe di tlhotlhomisitswe. - dintlha tsotlhe di sekasekwe	6 70 - 79%	7½ - 8½	7 - 8	6½ - 7½	6 - 7			
Phitlhelelo e e tletseng Dikarabo dingwe di tsamaelana le setlhogo mme ngangisano/kganetso ga e maleba. -O paletswe ke go araba dipotso -Dintlha dingwe ga di na bopaki go bontsha fa di tsamaelana le setlhogo. -Bokoa thata mo ditlhangweng le mo lebokong.	5 60 - 69%	7 - 8	6½ - 7½	6½ - 7½	5½ - 6½	5 - 6		

Phitlhelelo e e itumedisang Dikarabo dingwe di tsamaelana le setlhogo mme ngangisano/kganetso ga e maleba. -O paletswe ke go araba dipotso -Dintlha dingwe ga di na bopaki go bontsha fa di tsamaelana le setlhogo. -Bokoa thata mo ditlhangweng le mo lebokong.	4 50 – 59%		6 – 7	5½ – 6½	5 – 6	4½ – 5½	4 – 5	
Phitlhelelo ka tekano -Maiteko fela a go araba dipotso. -Maiteko a go araba dipotso a a kwa tlasenyana. -Dikarabo tsa setlhogo. tse di sa tsepamang. -Kganetso e e sa totang ya bosiamisi jwa leboko. -Moithuti ga a ise a tlhaloganye setlhangwa le leboko sentle.	3 40 – 49%			5 – 6	4½ – 5½	4 – 5	3½ – 4½	3 – 4

Phitlhelelo e e potlana Bokoja jwa go tlhaloganya setlhogo. -Poeletso ya dikarabo nako nngwe go latlhegelwa ke karabo. - Ga go na kganetsano e e tseneletseng. Thanolo e e fosagetseng. - Setlhangwa se se bokoja e le tota.	2 30 – 39%				4 – 5	3½ – 4½	3 – 4	1 – 3½
Ga a fitlhelela Dikarabo dingwe di tsamaelana le setlhogo mme ngangisano/kganetso ga e maleba. - O paletswe ke go araba dipotso. - Dintlha dingwe ga di na bopaki go bontsha fa di tsamaelana le setlhogo. - Bokoja thata mo ditlhangweng le mo lebokong.	1 0 – 29%					3 – 4	1 – 3½	0 – 3

7.1.2 RUBORIKI YA GO TSHWAYA DIPOTSO TSA DITLHAMO, PADI LE TERAMA
Ela tlhoko pharologano ya maduo a a abetsweng diteng mabapi le popego le puo.

DIKHOUTU LE KABELO YA MADUO.		DITENG [15] Thanolo ya setlhogo, boteng jwa ngangisano, netefatso le go tlhaloganya sekwalo.		POPEGO LE PUO [10] Popego, tatelano ya dintlha le tlhagiso. Puo, segalo le setaele se se dirisiwang mo ditlhamong.
Khoutu 7	Phitlhelelo ya dinaledi	-Boteng jwa thanolo ya setlhogo, dintlha tsotlhe di tlhotlhomisitswe. -Thwadi ya dikarabo: 90% + bontle tota jwa dikarabo 80-89%: -Motseletsele wa ngangisano e e maleba e ikaegile ka sekwalo / setlhogo. -Ditlhangwa le sekwalo se se tlhalogantsweng ka phitlhelelo e e gaisang thata.	Phitlhelelo ya dinaledi	-Popego e e nyalelanang. -Matseno le bokhutlo jwa maemo a a kwa godimo. -Ngangisano e e bopegileng sentle tota, puo, segalo le setaele se se tlhotlhegileng mme se nepagetse.
80% – 100%	12 – 15 maduo		8 – 10	
Khoutu 6	Phitlhelelo ya matsetseleko	-Matsetseleko a thanolo ya setlhogo. Dintlha tsotlhe di tlhotlhomisiwe. -Dikarabo ka botlalo. -Tatelano ya ngangisano e e utlwagalang e filwe. -Go tlhaloganya ditlhangwa sentle.	Phitlhelelo ya matsetseleko	-Tlhamo e e bopegileng sentle. -Matseno a a itumedisang le bokhutlo. -Ngangisano le mola wa kakanyo o o bonolo go ka latelwa. -Puo, segalo le setaele se se nepagetseng. -Tlhagiso e ntle tota.
70 – 79%	10½ – 11½ maduo		7 – 7½	

Khoutu 5 60 – 69%	Phitlhelelo e e tletseng 9 – 10 maduo	-Dikarabo dingwe di tsamaelana le setlhogo mme ngangisano/kganetso ga e maleba. -O paletswe ke go araba dipotso -Dintlha dingwe ga di na bopaki go bontsha fa di tsamaelana le setlhogo. -Bokoa thata mo ditlhangweng .	Phitlhelelo e e tletseng 6 – 6½	-Popego e e siameng le ngangisano e e welang. -Matseno le bokhutlo le ditemana tse di nyalelanang sentle. -Kwelano ya ngangisano e ka latelwa. -Puo, segalo le setaele se se napagetseng mo go rileng
Khoutu 4 50 – 59%	Phitlhelelo e e itumedisang 7½ – 8½ maduo	-Thanolo ya setlhogo e e mo magareng ga e tlhotlhomise dintlha tsotlhe. -Go na le dintlha tse di tshegetsang setlhogo. -Dingangisano di a tshegetswa mme bopaki ga bo a tota.	Phitlhelelo e e itumedisang 5 – 5½	-Bosupi jwa polelo bo a bonagala. -Tlhamo e tlhela tatelano ya dintlha. -Diphoso tsa puo ga di dintsi. -Segalo le setaele di a tsamaisana. -Ditemana di batlile di siama.
Khoutu 3 40 – 49%	Phitlhelelo ya tekano 6 – 7 maduo	-Maiteko fela a go araba dipotso. -Maiteko a go araba dipotso a a kwa tlasenyana. -Dikarabo tsa setlhogo. tse di sa tsepamang. -Kganetso e e sa totang ya bosiamisi jwa padi. -Moithuti ga a ise a tlhaloganye setlhangwa sentle.	Phitlhelelo ya tekano 4 – 4½	-Popego e na le diphoso. -Ga go tatelano ya dintlha. -Diphoso tsa puo di a bonala. -Segalo le setaele ga di tsamaelane le maikaelelo a se se kwadilweng. -Ditemana di tletse diphoso

Khoutu 2 30 – 39%	Phitlhelelo e e potlana 4½ – 5½ maduo	-Bokoa jwa go tlhaloganya setlhogo. -Poeletso ya dikarabo nako nngwe go latlhegelwa ke karabo. - Ga go na kganetsano e e tseneletseng. thanolo e e fosagetseng. - Setlhangwa se se bokoa e le tota.	Phitlhelelo e e potlana 3 – 3½	-Paakanyo e e bokoa. -Dintlha ga di latelane. -Diphoso tsa puo le setaele go supa kwalo e e bokoa. -Segalo le setaele ga di tsamaelane le lekwalo. -Ditemana di na le diphoso.
Khoutu 1 0 – 29%	Ga a fitlhelela 0 – 4 maduo	-Dikarabo dingwe di tsamaelana le setlhogo mme ngangisano/kganetso ga e maleba. - O paletswe ke go araba dipotso. - Dintlha dingwe ga di na bopaki go bontsha fa di tsamaelana le setlhogo. - Bokoa thata mo ditlhangweng	Ga a fitlhelela 0 – 2½	-Setlhogo ga se tsamaisane le diteng. -Ga go bopaki ba letlhomeso le tatelano ya dintlha. -Puo e e bokoa. -Setaele le puo e e fosagetseng. -Ditemana ga di a agega sentle.